

ZİYA OSMAN SABA'NIN ESERLERİNDEN ÖRNEKLE "ŞİİR VE ÖYKÜ" TÜRLERİNİN KARDEŞLİĞİ THE SISTERHOOD OF "LYRIC AND STORY" BY THE EXAMPLES FROM ZİYA OSMAN SABA

Selda UYGUR*

Öz

Edebi eserler biçim ve konularına göre çeşitli edebi türlere ayrılırlar. "Şiir" ve "öykü" edebi eserlerin en önemli türlerinden kabul edilir. Çalışmada bu iki tür, kendine has belirgin özellikleriyle tanımlanmıştır, ayrıca önemli kuramcıların türle ilgili görüşlerine, bu iki türün edebiyat tarihi içindeki değişimine de yer verilmiştir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren Modernizmin etkisiyle türlerin birbirine yaklaştığı, aralarındaki kesin çizgileri ayırmanın güçleştiği, yazarların da bu etkilerle şiir ve öykü türünü yaklaştıran eserler verdikleri görülmektedir. Şiir ve öykü türünün aralarındaki benzerlikler ve etkileşim noktaları belirtilerek türlerarasılık kavramına açıklık getirilmiştir. Cumhuriyet dönemi yazarlarından Ziya Osman Saba'nın şiir ve öykülerindeki benzerlikler dikkat çekicidir. Konuya örnek olması amacıyla yazarın şiir ve öykülerinden örnekler seçilerek incelenmiş, iki türün etkileşimi ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Öykü, Edebi Türler, Türlerarasılık, Ziya Osman Saba.

Literature works are distributed to many sorts in terms of forms and subjects. "Lyric" and "story" are generally accepted as the most important sorts of literature works. In this study, these two sorts are examined by their own distinct features and opinions from the important theorists are mentioned and the change of these two sorts in the literature history are discussed. It is seen that the sorts got closer by the effect of modernism, hard to distinct the two and then the writers made works that close the both sorts, especially beginning from 19th century. The inter-sort concept is defined clearly by indicating similarities between lyric and story and pointing interaction areas. It is remarkable that the similarities between lyrics and stories of Ziya Osman Saba, a Republican era writer. For sampling, samples from the lyrics and stories of the writer has been picked and the inter-relation of the two sorts are examined.

Keywords: Lyrics, Stories, Literature Sorts, Inter-sorts, Ziya Osman Saba.

Giriş

Edebi eserler, biçim ve konularına göre çeşitli türlere ayrılırlar. Roman, şiir, öykü, tiyatro gibi edebi türlerin kendi içlerinde belirgin kuralları vardır. Modern eleştiri kuramının en önemli isimlerinden Mikhaıl Bakhtin, tür kavramının önemini "Tür edebiyatın belleğidir. Her yapıt kendini belli bir tür içinde konumlandırırken zorunlu olarak geçmişte o tür içinde konumlanmış başka yapıtları ve o türü biçimlendiren toplumsal koşulları anımsar." (Bakhtin, 2001: 17) diyerek vurgular.

Wellek-Varren ise Edebiyat Teorisi'nde klasik dönemde türlere kurallar konulduğunu, Modernizmin etkisini göstermesiyle 19.yüzyıldan itibaren de türlerarası ilişkilerin arttığını belirtirler ve şiir ve öykü türleri yakın özellikler göstermeye başlarlar.

"Açıktır ki modern tür teorisi tasviricidir. O, türlerin muhtemel sayısı ile ilgili bir sınırlama getirmez, yazarları uymaya mecbur eden kurallar koymaz. Geleneksel türlerin "birbiriyle karışabileceğini" ve trajikomedî gibi yeni bir tür meydana getirilebileceğini kabul eder. Türün, saflık esas olduğu kadar kapsamlılık veya "zenginlik" esas üzerinde de inşa edilebileceğini kabul eder." (Wellek, Warren, 2001: 210)

Bu etkilerle şiir, öykü, anı gibi türler birbirleriyle yakınlık gösterebilirler de kendilerine has özelliklerini korumaya devam ederler. Öykü ve şiir gibi türler kimi zaman sınırlarının dışına çıkarak birbirlerinin özelliklerinden beslenirler. Aralarındaki belirgin çizgiler de yeni yaşam biçimlerine, sosyolojik ve tarihsel değişimlere koşturularak ortaya çıkar.

En başından ele alınırsa, edebi türleri birbirinden ayıran temel farklılıklar vardır. Şiir türünün ortaya çıkışı ilkel insanın türkülerine ve konuşmalarına kadar dayanır, dış dünyayı taklit etmek amacıyla belli bir ahenk duygusuyla ve çeşitli hareketler eşliğinde çıkarılan bu sesler, sanatsal anlam taşımaktan uzaktır, ancak yaratıma dair ilk anlardır.

"Yazın kuramcıları, yazın tarihçileri ve kimi eleştirmenlere göre tüm dilsel ürünler, şiirin toprağında boy atıp gelişmiştir. Daha doğrusu yazınsal ürünlerin ya da türlerin anası şiirdir. Ancak burada şiir terimini günümüzdeki anlamından farklı bir biçimde algılamalıyız. Şöyle ki başlangıçta insanlığı önce sesini geliştirdi; bunu bir araç gibi kullanmayı öğrendi. Geliştirdiği, bir araç gibi kullandığı ses de ilkel insanın

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

şiiyirdi. Önce şiir vardı. İlkel insanın geliştirdiği, ortaklaşa çıkararak belirli anlamlar yüklediği sesler toplamına şiir diyoruz ama, bu gerçekte sanatsal bir kaygı güdülmeden oluşturulan bugünkü bağlamda şiirden oldukça uzaktır." (Özdemir, 1994: 47)

Şiirin değişik dillerdeki tanımlarından, şiir ve müziğin sıkı ilişki içinde olduğu, şiirin belli bir ahenk taşıdığı ve yaratma eylemine dayandığı anlaşılır. Batı dillerinde kullanılan poeme (fr), poem (ing) gibi sözcükler, Yunancadaki "yapmak, imal etmek, yaratmak, uydurmak" anlamındaki "poieo" kökünden ve "poieo" nun türevidir olan "poiema" dan gelmektedir. (Aksan, 1999: 8)

Yunan filozof Aristoteles, edebiyat teorilerinin temeli olan Poetika adlı eserinde "Şiir sanatı genel olarak varlığını, insan doğasında temellenen iki temel neden'e borçlu gibi görünüyor. Bunlardan birisi taklit içtepi'si olup, insanlarda doğuştan vardır; insanlar bütün öteki yaratıklardan özellikle taklit etmeye olağanüstü yetili olmalarıyla ayrılır ve ilk bilgilerini de taklit yoluyla elde ederler. İkincisi, bütün taklit ürünleri karşısında duyulan hoşlanma'dır ki bu, insan için karakteristiktir." (Aristoteles, 2002: 16) şeklinde tanımlar.

Bu tanımlamada sanat ürünlerinin insanın doğada gördüklerini taklit etmesiyle ortaya çıktığı ve mutluluk verdiği noktası esastır. Şiirin sanatsal bir tür olmasını sağlayan faktör ise okuyanda yarattığı hoşlanma duygusudur.

Edebiyat terimleri sözlüklerinde şiir türü, geleneksel anlamda belli bir uzunluğu olan ölçülü kompozisyon olarak tanımlanır, fakat şiiri yalnızca biçimle sınırlamak doğru değildir. Zaman içinde şiir formel değişikliklere uğramıştır. Şiir mecazların ve söz sanatlarının kullanılmasıyla, ilhamla yazılmasıyla, soyut olmasıyla, gerçeküstü anlamlar taşımasıyla nesirden ayrılır. (Fowler, 1999: 184)

Şiir yan anlamları ve sözcükler arasındaki ilişkileri genişçe kullanarak nesrin anlatım olanaklarını aşar ve daha fazlasını sunar. Bazı eleştirmenler, şiirin amacının haz yaratmak olduğunu ve diğerleri de yalnızca bilginin bir türünü verdiğini savlarlar; "şiirin, yaşanmışlıkları anlatmaktan ziyade, duygusal ve zihinsel bir deneyim ortaya koyduğu konusunda hatırı sayılır bir mutabakat mevcuttur." (Beckson, Ganz, 1990: 209) şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu tanımlamalara göre şiirden yalnızca ölçülü ve kafiyeli söz olarak bahsetmek doğru değildir. Günümüzde serbest koşuğun yaygınca kullanılmasıyla şiir biçimsel kaygılardan da kurtulmuştur. Şiir içinde barındırdığı söz sanatlarıyla (eğretileme, benzetme, kişileştirme...), taşıdığı imgelerle günlük dilin sınırlarını aşar ve yeni bir üst dil oluşturur. Biçimsel özellikleri de şiirin diğer yazı türlerinden ayırım noktalarından biridir.

Şiirin edebiyat türü olarak gelişim süreci incelendiğinde, serbest koşuğun ortaya çıkmasının tüm şiir anlayışını değiştirdiği görülecektir. Klasik şiir anlayışının kusursuz biçimciliği, yeni şiir anlayışıyla birlikte değişir. Yeni şiir ahenk ve ses özelliklerini kendi içinde barındırır. Gerçeküstü öğelerin kullanılması şiire açılımlar getirir. "Şairin lisansı, nesir gibi anlaşılacak için değil fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın ortalama bir lisandır." (Kabaklı, 600)

Şiir, kelimelerle güzel şekiller kurmak sanatıdır, başka bir şey değildir. Ama kelime nedir? Annedir, dosttur, kadehtir, hasrettir, hayaldir." (Kabaklı, 600) diyen Cahit Sıtkı Tarancı, klasik şiir anlayışının dışına çıkılması gerektiğini savunur. Son dönem Türk şiirine geçildiğinde ise tanımının değiştiği görülür. Cemal Süreya "...şiir gerçekte dil ve imge aracılığıyla gerçekliğin en yoğun, en özlü ve en az söze indirgenmiş bir anlatımıdır." (Aksan, 1999: 62) diyerek şiir anlayışına farklı bir bakış açısı kazandırarak son dönemlerde yetişen Türk şairlerini de etkilemiştir. Hilmi Yavuz, "Şiir Dil değildir, Söz'dür... Şiir, dünyanın zihinsel imgesidir. Öyleyse, öznel şiir: Bir imgenin iki ayrı zihinde birbirine benzer olup olmadıklarını denetlemez. Şiirin gösterileni kavram değildir, imgedir." (Yavuz, 1999: 107) diyerek şiiri tanımlar.

Şiirin kız kardeşi "öykü"ye geçecek olursak, öykü dildeki sadeleşme hareketinin etkisiyle dilimizde sonradan kullanılmaya başlanmış bir sözcüktür, öykünme (taklit) manasını karşılar. Öykünün yerine kökenini Arapça'dan alan taklit etmek, aynen nakletmek manalarına gelen hikâye sözcüğü de kullanılır. Hikâyeyi insanoğlunun konuşmaya başlamasıyla birlikte başlatmak hiç de yanlış olmaz. İlk hikâyelerin kökenlerini mitlerde aramak gerekir. Çoğunlukla yazarları ve kaynakları belli olmayan tanrılarla, kahramanlarla insanlığın yaradılışıyla, gelenekler ve ayinlerle, doğal olaylarla ilgili öykülerdir bunlar. (Boynukara, 2000: 46)

Öykünün tarihsel gelişimi incelendiğinde başlangıcının çok eskilere dayandığı görülür. Birçok yazar ve araştırmacı insanoğlunun dünyayı algılamaya ve konuşmaya başladığı andan itibaren öykünün de var olduğu ortak görüşündedirler.

Eikenbaum, öyküyü "Öykü temel bir biçimdir, ilk biçimdir (ama ilkel değil). Roman tarihten gezi anlatılarından gelir. Öykü masaldan, fıkradan. Yola çıkmalı önce. Onu temel ve ilk biçim kılanın ne olduğu sorusunu ise, yaşam karşılıyor. Dahası o, yaşamla anlam kazanıyor. Yani onun kaynağı, tözü burada..."

Öykünün insan yaşamının özüne dair ilk temel bilgilerin, olayların olguların, durumların, anların, vb. aktarımında önemli bir işlevi olduğunu söyleyebiliriz." (Andaç, 1999: 11) şeklinde tanımlar.

Bizde de öykünün serüveni batıyla ortak noktalar gösterir; gelişim süreci incelendiğinde kaynağının halk hikâyelerine kadar uzandığı görülür. Destanlar, fıkralar, masallar, mensur hikâyeler bu türün ilk örneklerini teşkil ederler. Ancak birçok yazar ve eleştirmen öykünün 1900'lü yıllardan sonra ortaya çıkmış bir tür olduğu görüşünü paylaşırlar.

Bugünkü anlamda yazılan kısa öykü, çeşitli edebiyat terimleri sözlüklerinde şu şekilde tanımlanmaktadır. Kurmacaya dayalı hikâye etme tarzıyla yazılan romandan kısa düz yazı. Genellikle 15.000 kelimeyi geçmez.

Bölümlerinin özellikleri ve yapısı incelendiğinde romana uygunluk gösterir. Kısa hikâyeyi romandan ayıran en temel farklardan birisi uzunluktur, ayrıca olaylar romana göre basit ve ayrıntısız anlatılır. Karakterlerin düşünceleri ve davranışları akılcıca düşünülerek olay örgüsüne uygun olarak düzenlenir. Konu gerçekçi, natüralist, romantik, fantastik... tarzda işlenebilir. (Abrahms, 1971: 157)

Kısa öyküde tam bir karakter geliştirilmez, genellikle hikâye kişinin tek bir yönü üzerinde durulur. Bu kısıtlı yapı içinde belli karakterleri ilgilendiren belli olaylar anlatılabilir. Final çok sonla vuku bulabilir. (Beckson, Ganz, 1990: 257)

Görüldüğü gibi kısa öyküde ancak belli bir durum ya da olay anlatılabilir, romanda ise birden fazla şey anlatılabilmektedir. Kısa öykü konu açısından da sınırlıdır, romanda olduğu gibi ayrıntılı ruh çözümlemeleri yapılamaz. Romandaki bütünsellik öyküde yoktur. Kısa öyküdeki ayrıntılar öykünün geneli içinde önemlidir, küçük bir ayrıntı sonucu etkileyebilir. Ama öykünün boyutlarına sınırlamalar getirmek, kelime sayısını belirlemek mümkün değildir.

Tarihçesi incelendiğinde de Amerikalı yazar Edgar Allen Poe, modern kısa öykünün kurucusu olarak kabul edilmektedir. Poe'ya göre: "Öykü bir tek oturuşta okunacak kısalıkta olmalı ve bir tek etki yaratacak biçimde düzenlenmelidir. Bu amaca hizmet etmeyen hiçbir kelimeye bile izin verilmemeli, öykünün sona erdiği kanısı yaratılmalıdır. Etkinin bir tek noktada toplanmasıdır." (Boynukara, 2000: 42)

"Zaman zaman okuyucusunu eğlendiren, onu bilgilendiren, düşündüren ve bir oturuşta bitirilmek üzere yazılmış olan kısa öyküye kendine özgü ille biçimini veren, eleştirmenlerin ve yazın öğrencilerinin üzerinde çalışmalarını kolaylaştırmak için hemen hemen türün yazarlarının da benimsediği kısa öykü betimlemesini ilk kez yapan Amerikalı yazar Washington Irving (1783-1859) ve Edgar Allan Poe (1809-1848)'ya göre kısa öykünün çok karmaşık olmayan bir girişi vardır. İçindeki kişiler çoğunlukla ya da toplum ve diğer bireylerle çelişkiye düşerler. Kişilerin karıştıkları olaylar bir zirveye ulaşır ve kısa öykü okuyucunun hiç beklemediği bir noktada olayların çözülmesiyle sonuçlanır." (Erden, 2002: 27)

Ziya Osman Saba'nın öyküleri de bir okunuşta okunabilmesi açısından tanımlamaya uygun özellikler gösterir, ancak Saba'nın çatışma yaratmak, beklenmedik bir sonla yazılanları tamamlamak gibi bir amacı yoktur. İçinde hiç konuşma geçmeyen, psikolojik durumların anlatıldığı öyküler modern hikayecilikte yaygınlaşmıştır. Bu öykülerde şiirselliğe ağırlık verilir. Öykünün derin yapısını çözmek, imgeleri anlamlandırmaya çalışmak okuyucunun işidir. Yazarların kendilerine özgü bir dil oluşturdukları, özgün konular seçtikleri görülür. Geleneksel öyküde olduğu gibi belli bir olay anlatma, okuyucuyu şaşırtma amacı güdülmez.

"20. yüzyılda toplum yazarın (ya da herhangi bir kahramanın) denetleyebileceği, düzene sokabileceği bir olgu olmaktan çıkmıştır. Yazar okuyucusuyla aynı şaşkınlığı, gelecek korkusunu, en önemlisi de normlara ve usa aykırı düşün absürt dünya görüşünü paylaşmaktadır. Buna koşut olarak da kısa öykü, 19. yüzyılda görülen örneklerle göre anlatım tekniğinde büyük bir değişim geçirmiştir. Modern kısa öykünün kurgusu yoktur, durağandır, parçalanmıştır, şekilsizdir, genellikle yalnızca bir karakter taslağı... geçici tek bir anın anlatımı...kısaca öykü anlatmaktan başka her şeydir." (Erden, 2002: 33)

Konu bağlamında örnek yazar olarak ele alınan, Cumhuriyet döneminin önemli edebiyat isimlerinden Ziya Osman Saba'nın (1910-1957) öyküleri de kurgusu olmaması, belli olaylar zincirini anlatmayı hedeflememesi, ucunun açık olması açısından modern öyküyle ortak özellikler gösterir. Modern öykücülükte her şey öykünün konusu olabilir, yazar anlık izlenimlerini okuyucuya aktarabilir, yaşamının çeşitli parçalarını anlatabilir.

"Şu var ki kısa öykü bir de yaşama yakınlığı, yaşamın düpedüz içinden doğuşu özelliğiyle de çekicidir. Değil mi ki bütün bir yaşamın sayısız ayrıntısının her biri bir kısa öykü konusudur, kısa öyküyle anlatılamayacak hiçbir an, durum, kişi, yaşantı parçası da yoktur- ya da bir an, her türlü durum, kişi, yaşantı parçası kısa öykünün konusu olabilir.

Kısa öyküyü bu denli etkin ve etkileyici yapan etmenlerin öbürü, demek ki onun dile getirdiği gerçekliğin insana dönük yüzüdür. İnsanın acıları, sevinçleri, hüznü, yitik yılları, umutları, gerçekleştirilmeyen

düşleri, çevresi ve bir parçası olduğu toplumla uyumsuzluğu, kıskançlığı, öfkesi; duygusal ve cinsel aşkları, tutkuları, çocukluğu, gençliği, açlığı... İnsanın gerçekliği bütün bunlardan başka nedir?" (Gümüş, 2003: 28)

Ziya Osman Saba, kısa öykü türünü seçerek yaşamında kendisini etkilemiş olayları, kişileri, çocukluk ve gençlik dönemlerini anlatma yolunu seçmiştir. Yazarın amacı kendi gerçekliğinden yola çıkarak yeni bir dünya yaratmaktır. İnsanların içinde buldukları yoğun çalışma koşulları, hızla gelişen teknoloji ve şehirli yaşamın bireyi kuşatması, uzun uzun kitap okumaya elvermeyen durumlardır. Bu nedenle kimi zaman ciltlerle yazılan romanlar yerine, çabuk okunulabilen öykü tercih edilmektedir. Öykünün anlık ve vurucu bir etkisi vardır. Bir oturuşta okunabilmektedir. Yaşamın içindeki tüm çağrışımlar ve izlenimler öykünün konusunu oluşturabilir. Bireysel yalnızlık çağımızın sorunudur. Birçok yazar da anlık düşüncelerini okuyucuyla paylaşma yolunu tercih etmiştir. Kısa öykü varoluş alanıdır.

Ziya Osman Saba'nın öyküleri, anı türüyle ortak özellikler göstermektedir, bu öykülerde- yazar yaşamında iz bırakmış belli anları ve olayları anlatmaktadır. Saba'nın öykülerini özyaşamöyküsünden ayırmak mümkün değildir. Anı türü için kesin bir tanımlama yapmak kolay değildir; bu türün günlük, otobiyografi, biyografi, gezi yazısı gibi türlerle ortak noktaları bulunmaktadır. Aynı anlamı karşılayan hatıra sözcüğü ise bugün de geçerliliğini korumakla beraber özellikle anı kelimesi dilimize girmeden önce kullanılmaktadır. Kelimenin kökeni ve tarihçesi incelendiğinde doğuda yaygın bir tür olmadığı, batıda önem kazanmaya başlamasından sonra ciddi örneklerinin verildiği görülmektedir. Terim anlamıyla anı, kişinin yaşamının belli bölümlerini toplumsal olayların da etkisiyle yazmasıdır.

"Bir kimsenin kendi başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları gözlemlerine, bilgilerine dayanarak anladığı yazı türüdür. Öbür yazınsal türlerde olduğu gibi, anı insanoğlunun yaşantılarını, edintilerini başkalarıyla paylaşma gereksiniminden doğmuştur. Daha doğrusu, geçmişi akıyla karasıyla _yeniden yaşama, yeniden kurma itisinin ürünüdür. Yaradılışımızın özünde, özünde vardır bu iti." (Özdemir, 1972: 398)

Bu türün yazılış amacı çoğunlukla rahatlamadır. Kişi kendisiyle birlikte çevresindeki kişileri, içinde yaşadığı toplumu da anlatarak yaşamıyla yüzleşme imkânı da bulur. Yazı kişiler arası bir paylaşım aracıdır. Anı yazarları içten ve objektif olmaya çalışmakla beraber çoğunlukla bunu başaramazlar. Anı türünde aranılan en önemli özellik gerçeği olduğu gibi yansıtmayı başarabilmektir. Kişi başkalarını rahatlıkla anlatabilmesine rağmen, kendisine karşı tarafsız olamaz. Anıların birçoğunda abartma ve uydurmalar rastlanmaktadır.

Ziya Osman da birçok öyküsünde çocukluk anılarından bahseder, Saba iç konuşma tekniği kullanarak o günleri yeniden canlandırmaya çalışır. Yazar çocukluk dönemini tarafsız bir şekilde anlatamaz, yaşı ilerledikçe çocukluk dönemlerini daha da özleyen birinin bakış açısı hâkimdir. Anıların tasnifi biçimindeki öykülerde Saba'nın bütün özlemlerini, insan sevgisini, sevdiği insanlarla ilişkilerini görmek mümkündür. Saba'nın eserleri edebiyat incelemesinin en eski ve yerleşmiş yöntemlerinden biri olan biyografik okumaya uygundur. Ziya Osman'ın hayat hikâyesi eserlerini aydınlatmaktadır. İsmi dönemindeki siyasi olaylara, aşk öykülerine karışmadığı ve ailesiyle sakin bir hayat sürdürdüğü için çoğu zaman unutulmaya yüz tutan Ziya Osman Saba'nın yaşamını ve yaşamının eserlerine yansımaları ayrıntılarıyla inceleyen Mustafa Kırıcı, yazarın yaşamını çeşitli dönemlere ayırır. Yoğun sevgi ortamının yaşandığı Beşiktaş'taki yalı, İkinci Dünya Savaşına kadar olan süreç mutluluk ortamıdır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreç ve kıt kanaat geçirme zorunluluğu, bu katıksız mutluluğun başka bir boyuta evrilmesine neden olur. Yine de Saba, ömrünün sonuna kadar, büyük taleplerden uzak, yetinmeci ve şükretmeyi bilen bir tavır sergiler. Kırıcı'nın da belirttiği üzere geçirdiği kalp krizi (Kırıcı, 2010: 60) bile Saba'nın şiirine etki eder, onun için huzur ve aile saadeti her şeyden önemlidir.

Ziya Osman Saba'nın çocukluğu bilindiğinde şiir ve öykülerdeki imgeler açığa kavuşur. Yazarın erken yaşta annesini kaybetmesi, yatılı okulda okuyarak babasından ayrı düşmesi tüm hayatını etkiler. Çocukluğunun geçtiği ev hayal ülkesi olarak anılarda yaşamaya devam eder. Her ne kadar Saba, eserlerinde kendi yaşadıklarını anlatsa da belli bir sanat kaygısı da taşımaktadır. Saba'nın öykülerini klasik anlamdaki anı türünden ayıran en önemli fark; yazarın bu anlatılarında şairliğinin nimetlerinden fazlaca yararlanmış olmasıdır. Kuru bir üslupla anlatılmayan, belli anları, durumları bazen de olayları içeren bu yazılar öykü yazı türü içinde yer alabilirler. Saba'nın eserlerini okuyan biri kendi çocukluğunu, okul yıllarını hatırlayabilir, İstanbul sevgisini duyabilir. Şiirlerinde de aynı etkileri görmek mümkündür. Ziya Osman Saba, hikâyesi olan şiirler yazarak dize bütünlüğünü de kırar. Ölçü ve kafiye içeren şiirlerinde de şairin anılarını, 'ben'liğini bulmak mümkündür. Soyuttan somuta geçiş, şiir dilinin hayal ve imgeden sıyrılıp, anı ve yaşamla birleşmesi Cumhuriyet döneminin diğer şairlerinde de görülür. Ziya Osman Saba'nın hemen her şiir ve öyküsü arasında türlerarasılık söz konusudur. Aşağıda verilen Ziya Osman Saba'nın şiir ve öykülerinden alınan belirgin örnekler türlerarasılık kavramına açıklık kazandıracaktır.

Babamın Elbisesi (Öykü)- Bir Ölünün Arkasından (Şiir)

"Babamın Elbisesi" adlı öyküde babaya ve anneye duyulan özlem belirgindir. Yazar çok sevdiği babasını bir elbise ile özdeşleştirerek, maddi ve manevi değerler arasında gidip gelir. Öykü, 1945 yılında yazılmıştır. Elbise babanın simgesidir, özlem duygusu somut bir nesneyle ifade edilir.

" ... Bu son giydiği elbiseyi, çoktan çürüyüp yok olmuş vücudunun kokusunu en büyük bir vefakarlıkla saklayan bu elbiseyi ise, yaşımın ilerlemiş olmasına rağmen, içimde kalmış bir çocuk duygusuyla, ara sıra yoklar, ziyaret ederdim." (s.12)

"Benim bile, kendimi bu ümide bırakarak geçirdiğim bu gecenin sabahında eski sabahlarımızdan birdenbire ayrılmış, artık sobanın yakılmadığı, çay suyunun kaynatılmadığı, gözlerimizin dalıp kaldığı halidaki nakışların büyüdüğü büyüdüğü... beni bekleyen bir sürü vazife, yapılacak birçok mantıklı işler olduğu halde, evi yanarken, mesela, bir çift takunyayı kurtarmaya çalışan bir adam gibi, ben de babamın son giydiği elbiseyi orada iskemlenin üzerinde fark ederek kaldırmış, saklamıştım." (s. 11)

"Eski elbiselerin en iyi nerelerde satılabileceğini, kaç para edebileceklerini, bu işlerde o kadar bilgili görünen arkadaşlardan öğrendim... Ertesi gün öğle tatilinde, daha birkaç sene evvel babam sağ. Ben bir Hukuk talebesiyken ümitler içinde ve kaç sene inip çıkmış olduğum Çakmakçılar Yokuşu'ndan, koltuğumun altında bir paketle çıkıyordum." (s. 12-13) (Saba, 1992)

1941 yılında yazılan "Bir Ölünün Arkasından" adlı şiirde yine babaya duyulan özlem işlenir:

*Ey ölü. Az daha yaşatmak isterdim seni,
habersiz bırakıp gittiğin evde.
Giysen hazır duran terliklerini,
Odalarda dolaşsan, öksürsen,
Toplasan bu yaz da bahçende yemişleri,
Az daha ömür sürsen.
Gözlerimin önünde hep boyun bosun,
Nasıl girerdin şu kapıdan, memnun, şu iskemleye otururdun.
Ayuçlarımda, ılık sıkışın,
Bana bakışın...
Nasıl uzatırdın bana şu sürahiyi?
Seyrederdik uçan bulutları, geçen gemileri.
Nasıl son defa konuştun, son defa güldün?
Nasıl öldün?
Nasıl öldü, Yarabbim, nasıl öleceğiz?
hangi sonsuz geceler, iklimler geçeceğiz.
Bundan sonra da bir gün aynı sofrada
oturacak mıyız bir daha!..*
(Saba, 1991: 24)

	ÖYKÜ (Babamın Elbisesi)	ŞİİR (Bir Ölünün Arkasından)
KİŞİLER	Baba (Özel)	Ölü (Genel)
MEKÂN	Çakmakçılar Yokuşu	Belirsiz
ZAMAN	Babanın ölümünün birkaç yıl sonrası	Belirsiz
İMGELER	Elbise	Ölüye ait eşyalar ve anılar

O Mahalle (öykü) - Misakımilli Sokağı No: 37 (şiir)

"Köşe başında bir evdi; nişanlım daha uzaktan fark etmiş, sevinçle, "orta kat camlarında perde yok" demişti. "Soralım" demişti, ben çekinmişim..." (s. 77)

"Zaten bütün oda bekliyor, merak ediyor gibiydi. Pencereler, komşularla birlik olmuş asacağımız perdeleri; bir köşe, koyacağımız kanepeyi; öbür köşe, karyolamızı..." (s. 78)

"Karım, bir ara, perdeyi aralayıp sokağa bakmıştı. "Aa! Kar yağıyor." Demişti. Elektriği söndürüp, kışın ilk karını, rüzgarla bir açılıp bir kapanan havagazı fenerinin ışığında seyretmiştik." (s.79)

"Artık, her günkü rızkı boynuma borç olmuş o paltonun içinde göğsüm daha dik. O ayakkabılar içinde ayaklarım yere daha sert basarak gidip geliyordum. İyilik ve sevinçle doluydum. Aşkla yaşıyordum, her şeyi herkesi daha çok seviyordum." (s. 79-80)

"Mahallenin kırk yıllık, muhakkak kırk yıllık yoğurtçusunun omzunu, yoğurt tepsileri asılan değneğin nasıl kökerteğini fark ediyor..." (s.81)

"Derken, çocuğumun ilk adımını, bir gece yukarıda ev sahiplerimizin odasında attığını, derken, oyuncak bir bebek arabasına tutunarak o odanın bir duvarından öteki duvarına kadar, alkışlar arasında gittiğini..." (s. 87)

"Odamın öbür penceresi. Çocukların oynamaya geldikleri bir arsaya bakıyordu. O pencere önüne oturduğum zamanlarsa, sevinç ve ümitle doluyordum..." (s.82) (Saba, 1992)

Misakımilli Sokağı No. 37" (1951) adlı şiir de öyküyle benzerlikler göstermektedir.

Talihin bir gün karşımıza çıkardığı.
Elele döşediğimiz bir çift küçük odası.
Ne diyeyim bilmem ki:
Gönül sarayı, aşk yuvası...
Akşamlar iner "kaymak yoğurt" çularla,
Kaldırımlar benim için gölgelenirdi.
Saatler ilerler bozacılarla,
Derken bir komşu seslenirdi.
O geceler, doğan günler orada,
Kaderin en güzelini ördü.
Misakımilli sokağı! No: 37,
Çocuğum orada dünyayı gördü.
Pencerelerimizden biri karşı arsaya bakar,
Ötekinin önünde bir havagazı feneri;
Rüzgarla açılıp kapanırdı ışığı,
Geceleri...
Misakımilli sokağı! Senin
Esen rüzgâr, yağan karını sevdim.
Camın önüne her oturuşta seyrettiğim
Arnavut kaldırımlarını sevdim.
(Misakımilli Sokağı No. 37) (Saba, 1991: 118)

	ÖYKÜ	ŞİİR
KİŞİLER	Yazar, karısı, çocuğu, mahalle sakinleri, ev sahipleri...	Yazar, karısı çocuğu, genel olarak sokak...
MEKÂN	O mahalle	Misakımilli Sokağı No. 37
ZAMAN	Yazarın evliliğinin ilk yılları	Şairin Misakımilli sokağında yaşadığı dönem
İMGELER	Ev, çocuk, kadın, sokak...	Oda, sokak...

Yazar öyküde ayrıntıya girer, pencereden baktığında edindiği izlenimleri uzun uzun anlatır, şiirde ise 'belli bir an', 'belli bir durum' yansıtılır.

Şiirde mutluluk veren odadan bahsedilirken, öyküde o odanın nasıl döşendiği, ne gibi özelliklere sahip olduğu, bıraktığı duygular anlatılmaktadır. Öyküde ilk kar yağışının bıraktığı etkiler hatırlanıp anlatılırken, şiirde kar genel olarak sevilmektedir.

Kaymak yoğurtçuların geçişi ve eski İstanbul'un geleneksel motifleri iki yazı türünde de aynı özlem duygusuyla anlatılır. Yazar kendini anlatırken bir taraftan da yaşadığı yılların kent profilini yansıtır. Bu profil öyküde geniş; şiirde dar ama yoğun bir çerçeveye çizer.

Çocuğun dünyaya gelişi, yürüyüşü, büyümesi "O Mahalle"de, hatırlanan anı parçacıklarıyla anlatılırken, şiirde "dünyayı gördü" kelime grubuyla özetlenir. Öyküde, o mahallede yaşayan kişiler, ev sahipleri, kişilik özellikleriyle anlatılır, iç ve dış yer tasvirlerine ağırlık verilir, olaylar belli bir sıraya dizilir. Ev arama sürecinden başlayarak taşınma, yaşama ve nihayet evden ayrılma arada yaşanan olaylarla birlikte anlatılır ve yazar geçmişi ve çok sevdiği mahalleyi özlem duygusuyla anar. Şiirde ise belli bir sıralanış yoktur. Yazar sokağın kendisinde bıraktığı en önemli izleri belirgin kelimelerle, duyguyu yoğunluğuna vermeye çalışarak aktarır. Şiirde türün özelliği olarak devrik cümleler kullanılmıştır.

Saba'nın öyküleri daha çok iç monologlar şeklinde yazılmıştır. Karşılıklı konuşmalara fazla yer verilmez, bu da öyküleri şiire yaklaştırır.

Sonuç

Şiir ve öykü tarihsel süreç içinde birbirinden farklı iki tür olarak gelişimini sürdürmüştür. Edebi türlerin belirgin hale gelmesiyle bu türlerle ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Ancak her iki türün de az sözle çok şey anlatabilme gücü, düzyazıya şiirin, şiir türü içine ise hikâye anlatımının sızmasıyla bu türlerin birbirlerine yaklaştığı görülmüştür. Bu süreç Modernizmle birlikte etkisini arttırmış, her iki türde eserler veren yazarların eserlerinde ortak temaları işlediği, üslup olarak da rafli türdeki eserlerinde benzerlikler olduğu görülmüştür. Cumhuriyet dönemi yazarlarından Ziya Osman Saba da bu etkilerle eserlerini kaleme almış, şiir ve öykü türünde verdiği eserlerinde pek çok ortak nokta olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ABRAMS, M. H (1971). *A Glossary of Literary Terms*.
- AKSAN, Doğan (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin Yayınları
- ANDAÇ, Feridun (1999). *Öykücünün Kitabı*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- ARISTOTALES (2002). *Poetika*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BAKHTİN, Mikhail (2001). *Karnavaldan Romana*, (Çev. Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BECKSON, Karl - GANZ, Arthur (1990). *Literary Terms*, First published in Great Britain by Amire Deutsh Limited.
- BOYNUKARA, Hasan (2000). "Hikâye ve Hikâye Kavramları", *Hece/ Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, sayı: 46-47. Ekim/ Kasım 2000, S.40.
- ERDEN, Aysu (2002). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Gendaş Kültür.
- FOWLER, Roger (1999). *A Dictionary of Modern Critical Terms*, London and New York: Routledge.
- GÜMÜŞ, Semih (2003). *Öykünün Bahçesi*, İstanbul: Adam Yayınları.
- KABAKLI, Ahmet. Türk Edebiyatı, *Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları*, C. 1, 6. Baskı.
- KIRCI, Mustafa (2010). "Hüzünlü Anlar Fotoğrafçısı Ziya Osman Saba", İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Emin (1994). *Yazısal Türler*, Ankara: Ümit Yayınları.
- ÖZDEMİR, Emin (1972). "Anı ve Anı Dilimiz Üzerine", *Türk Dili Anı Özel Sayısı*
- SABA, Ziya Osman (1991). *Geçen Zaman - Nefes Almak*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- SABA, Ziya Osman (1992). *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi - Değişen İstanbul*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- YAVUZ, Hilmi (1999). *Yazın, Dil ve Sanat*, İstanbul: Boyut Kitapları.
- WELLEK, Rene- VARREN Austin (2001). *Edebiyat Teorisi*, (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel), İzmir: Akademi Kitabevi.